

Psycho-educatie rond trauma bij schoolgaande kinderen (6-12 jaar)

Studiegebied gezondheidszorg

Bachelor in de verpleegkunde

campus Brugge

Naéla Coolsaet

R0784450

Interne begeleider: **Annick Vandelanotte**

academiejaar **2022-2023**

Bedankingswoord

Gedurende een periode van 11 weken heb ik onderzoek verricht naar het geven van psycho-educatie rond trauma bij kinderen tussen 6 en 12 jaar. Het was een periode waar ik niet alleen geleerd heb om degelijk en betrouwbaar onderzoek uit te voeren maar ook hoe ik mijn werk beter kan evalueren, verbeteren en waarderen. Dit heb ik echter niet alleen gedaan. Daarom wil ik via deze weg de personen bedanken die me tijdens mijn onderzoek bijgestaan hebben met wijze raad, hulp en ondersteuning.

Als eerste wil ik graag mijn docent Annick Vandelanotte bedanken voor haar onmisbare adviezen en raad.

Naast de hulp van de Hogeschool Vives wil ik het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling te Leuven oprecht bedanken voor alle kansen en hun volledige medewerking bij dit onderzoek. In het bijzonder wil ik graag Kristof Lisson, mijn stagementor, bedanken voor zijn motivatie en steun. Ook Anke Dillen en Astrid Lauwereins, de focusgroep, bedank ik voor de adviezen en concrete feedback. Samen hebben ze ervoor gezorgd dat ik steeds met nieuwe inzichten kon verder werken en het onderzoek tot een goed resultaat heb kunnen brengen.

Bij deze wil ik ook mijn ouders, vriend en familie bedanken voor de emotionele steun, belangrijke gesprekken, constructieve feedback en correcties. Door mijn bevindingen, bedenkingen en tegenslagen tijdens het onderzoek met hen te delen heb ik mijn gedachten beter kunnen ordenen en kreeg ik vertrouwen dat ik een waardevol onderzoek aan het doen was.

En tenslotte maar vooral dank aan mijn doelpubliek. Zonder hen was de realisatie van dit werk onmogelijk geweest.

Mijn oprechte dank hiervoor.

Coolsaet Naéla

10 mei 2023

Abstract

Inleiding: In Vlaanderen krijgt 1 kind per klas te maken met kindermishandeling. Dit is een traumatische ervaring waarvan klachten de kwaliteit van leven 20 tot 40 jaar na het trauma nog kan beïnvloeden. Het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (VK) biedt psycho-educatie (PE) als onderdeel van het helingsproces na kindermishandeling aan. In 2017 is door het team van het VK, toen o.l.v. professor dokter Peter Adriaenssens en samen met kunstenaar Samuel Vanderveken een wachtzaal ontwikkeld. Het zitmeubel heeft de vorm van het menselijk brein. De uitwerking en implementatie van het wachtzaalmeubel is nooit verder tot ontwikkeling gekomen. Het primaire doel van dit onderzoek is om de wachtzaal in te zetten bij het geven van PE rond trauma bij kinderen tussen 6 en 12 jaar.

Methode: Om een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag is een literatuurstudie uitgevoerd met professor dokter Peter Adriaenssens, kinder- en jeugdpsychiater, als bijkomende bron. Dit in combinatie met het mondeling bevragen van 50% van de medewerkers van het VK. Hierbij werd er stilgestaan bij het belang van PE, de manieren voor het geven van PE en tot slot de symboliek achter de wachtzaal. Er werd ook nog een focusgroep samengesteld en een traumasensitieve school bezocht.

Resultaten: Uit de antwoorden van de enquête bleek dat de meerderheid van de medewerkers het belangrijk vinden om psycho-educatie te geven. Ze doen dit elk met een eigen methodiek en ervaren hierdoor een gemis aan een concrete tool voor het gebruik van de wachtzaal. De medewerkers hebben nood aan een concrete houvast om psycho-educatie te geven in de wachtzaal.

Discussie: De wachtzaal kan ingezet worden door het ophangen van posters en het maken van een toolbox. De posters staan stil bij de symboliek van de wachtzaal, de werking van het brein bij trauma, de verschillende soorten reacties op stress na trauma en de educatie rond de impact van trauma op de hersenen. Deze onderwerpen worden doorgetrokken in de toolbox waar er concrete handvaten ter beschikking worden gesteld in de vorm van knuffels en A4-prenten.

Trefwoorden: psycho-educatie, psycho-education/ trauma, blessure, kwetsuren, verwonding, traumatisme, harm/ kinderen, enfants, children

Lijst met afkortingen

- Vertrouwenscentrum kindermishandeling Vlaams-Brabant = VK
 - Psycho-educatie = PE
 - Post-traumatic stress syndrome = PTSS
 - Professor dokter = prof. dr.
-

Inhoudsopgave

Bedankingswoord.....	
Abstract	
Lijst met afkortingen	
1 Inleiding.....	6
1.1 Probleemstelling.....	6
1.2 Onderzoeksvraag.....	9
2 Methode.....	11
2.1 Literatuuronderzoek.....	11
2.1.1 Professor dokter Peter Adriaenssens.....	12
2.2 Bevraging medewerkers.....	12
2.3 Focusgroep	13
2.4 Traumasensitieve school.....	13
3 Resultaten	14
3.1 Verdiepende literatuurstudie.....	17
3.2 Focusgroep	16
3.3 Bevraging medewerkers.....	16
3.3.1 Psycho-educatie	16
3.3.2 Wachtzaal.....	17
3.4 Traumasensitieve school.....	18
4 Discussie	19
4.1 Interpretatie resultaten.....	19
4.2 4-delige toolbox.....	20
4.3 Aanbevelingen.....	22
4.4 Kritische reflectie.....	23
4.4.1 Voor- en nadelen toegepaste methodiek	23
4.4.2 Verdiensten en beperkingen studie	23
5 Bibliografie	

6	Bijlagen
6.1	Bijlage 1: Informed Consent voor de mondelinge bevraging.....
6.2	Bijlage 2: Posters symboliek van de wachtzaal
6.3	Bijlage 3: Poster uit het boek Het Elastische Brein
6.4	Bijlage 4: A4 prenten voor verhaal van dieren.....
6.5	Bijlage 5: Posters van de dieren
6.6	Bijlage 6: Poster met QR code
6.7	Bijlage 7: Handleiding voor de toolbox

1 Inleiding

1.1 Probleemstelling

Van alle kinderen in Vlaanderen maken er tussen de 25 en 60% een traumatische gebeurtenis mee voor hun 16de levensjaar (Fenster, Lebois, Ressler, & Suh, 2018). Een traumatische gebeurtenis is een gebeurtenis waarbij er sprake is van feitelijke of dreigende dood, ernstige verwondingen en/of seksueel geweld (Lindauer, 2018). Het veroorzaakt een overweldigend gevoel van angst, hulpeloosheid en onmacht (Coppens & Kregten, 2018). Kindermishandeling wordt gezien als een onderdeel van een mogelijke traumatische ervaring. Van alle kinderen in Vlaanderen krijgt 15% hiermee te maken, dit komt overeen met 1 kind per klas van 20 leerlingen (Schnijderberg, Kregten, & Coppens, 2021; VECK vzw, Vlaams Expertisecentrum Kindermishandeling, 2022). Kindermishandeling is elke vorm van, voor een minderjarige, bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in relatie van afhankelijkheid of onvrijheid staat actief of passief, opdringen waardoor ernstige schade wordt berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel (Adriaenssens, 2021; Lindauer, 2018). Het kan een traumatische ervaring zijn, er wordt pas van een trauma gesproken wanneer kinderen er gevolgen en last van hebben (Cohen, Mannarino, & Deblinger, 2021). We onderscheiden drie typen trauma: Type 1 (eenmalig traumatische gebeurtenis), type 2 (meermaals traumatische gebeurtenis) en type 3 of complex trauma (Deutsch, Drozd, & Ajoku, 2020). Een complex trauma, waaronder kindermishandeling meestal valt, bestaat uit een traumatische ervaring op zeer jonge leeftijd waarbij het trauma zich heeft afgespeeld binnen de zorgcontext die in normale omstandigheden een bron van veiligheid zou moeten zijn (Lindauer, 2018; Vliegen, Tang, & Meurs, 2017; Coppens & Kregten, 2018; VECK vzw, Vlaams Expertisecentrum Kindermishandeling, 2022; Schnijderberg, Kregten, & Coppens, 2021; Deutsch, Drozd, & Ajoku, 2020).

De gevolgen van trauma zijn zeer divers en er kunnen zich verschillende traumaklachten ontwikkelen (Lindauer, 2018). Een trauma heeft invloed op het dagelijkse leven, het leven wordt ontwricht. Er ontstaat meer angst, onrust en kinderen slapen slechter (Adriaenssens, 2021; Lindauer, 2018; Coppens & Kregten, 2018). Er is ook aangetoond dat kinderen vaker last hebben van nachtmerries, herbelevingen of vermijding van de situatie. Kinderen blijken ook meer nood aan controle te hebben wanneer zij een gedeeltelijk of volledig controleverlies hebben ervaren door een traumatische ervaring. Enkele andere voorbeelden van traumaklachten zijn: zich niet kunnen concentreren, verhoogde prikkelbaarheid, het ontwikkelen van gedrag dat bedoeld is om zich tegen pijn te beschermen (FIGHT-FLIGHT-FREEZE reactie) (Cohen, Mannarino, & Deblinger, 2021; Lindauer, 2018; Mclaughlin & Lambert, 2017). De gevolgen van trauma zijn verschillend bij een eenmalig trauma of bij een complex trauma. Uit onderzoek blijkt dat er vaak een ontwikkelingsachterstand tot uiting komt bij kinderen die te maken hebben met een complex trauma. Kinderen screenen steeds op gevaar en kunnen zich hierdoor moeilijk concentreren of andere mensen vertrouwen. Ze gaan zich angstig en verward voelen (Lindauer, 2018; Cohen, Mannarino, & Deblinger, 2021). Daarboven heeft onderzoek aangetoond dat 20 tot 40 jaar later het trauma nog steeds invloed kan hebben op de kwaliteit van leven. Op latere leeftijd kan er zich PTSS, middelenmisbruik en/of depressie ontwikkelen (Adriaenssens, 2021). Het vertrouwenscentrum kindermishandeling Vlaams-Brabant (VK) registreert meldingen van professionals over kindermishandeling. Hulpverleners kunnen het VK

contacteren om advies te krijgen bij een situatie waarbinnen men verontrust is over de brede veiligheid van kinderen (VECK vzw, Vlaams Expertisecentrum Kindermishandeling, 2022; Kind en Gezin, 2018). Uit cijfermateriaal blijkt dat er in 2018 ongeveer 6769 nieuwe meldingen zijn geweest (VECK vzw, Vlaams Expertisecentrum Kindermishandeling, 2022). Het aantal meldingen blijft stijgen per jaar (zie tabel 1). Volgens het VK komt dit omdat mensen meer op de hoogte zijn van de meldingsprocedures en minder drempelvrees hebben. In het algemeen is er ook een grotere alertheid bij kindermishandeling.

2.1.1 Aantal unieke meldingen in een jaar (2017-2021)

Jaar	Aantal
2017	6.790
2018	6.769
2019	7.028
2020	7.164
2021	7.535

Tabel 1: Evolutie van het aantal meldingen kindermishandeling op het VK (VECK vzw, Vlaams Expertisecentrum Kindermishandeling, 2022)

De voornaamste taak van het VK bestaat erin kindermishandeling samen met gezinnen en hulpverleners bespreekbaar te maken alsook er de gepaste hulpverlening voor in te zetten. (Vlaamse Overheid, departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2022). Een onderdeel van dit proces is het geven van psycho-educatie (PE). In de weg naar herstel is het geven van PE van ontzettend groot belang en kan deze best meteen aan de start van de interventies gegeven worden (Cohen, Mannarino, & Deblinger, 2021; Lindauer, 2018; Coppens & Kregten, 2018). Het onderwerp van dit onderzoek is dan ook PE rond trauma bij kinderen tussen 6 en 12 jaar (deze leeftijdscategorie kent jaarlijks de meeste meldingen).

Het doel van PE is om reacties van het kind te gaan begrijpen en zo inzicht te verkrijgen in wat er in het lichaam gebeurt. Tenslotte wordt er getracht terug controle te krijgen over de verschillende mogelijke reacties op een triggerende situatie (Coppens & Kregten, 2018). PE bestaat uit het uitleggen wat een traumatische ervaring is, wat de gevolgen zijn, hoe men erop kan reageren en hoe mensen uit je omgeving je kunnen helpen (Cohen, Mannarino, & Deblinger, 2021; Lindauer, 2018; Coppens & Kregten, 2018). Het is belangrijk dat het kind begrijpt hoe een angstrespons werkt en beseft waarom hij of zij op deze manier (FIGHT- FLIGHT- FREEZE) reageert (Cohen, Mannarino, & Deblinger, 2021; Lindauer, 2018; Coppens & Kregten, 2018). De angstrespons en dus de traumareactie (FIGHT-FLIGHT- FREEZE reactie) wordt aangestuurd door de hersenen. Vanuit praktische informatie is het duidelijk dat uitleg geven rond de hersenwerking en de impact hiervan op het denken en doen van het kind van groot belang is. Zonder twijfel is PE geven over de hersenwerking nuttig. PE kan op verschillende manieren gegeven worden, belangrijk is dat de hulpverlener zijn of haar eigen stijl vindt (Schnijderberg, Kregten, & Coppens, 2021; Coppens & Kregten, 2018).

1 Inleiding

In het VK Vlaams-Brabant is er in 2017 een nieuwe wachtruimte uitgewerkt. In dit denkproces kwam prof. dr. Peter Adriaenssens, toenmalige directeur van het VK, op een aantal ideeën om het praktische aan het nuttige te koppelen. Volgens de professor is de wachtzaal tot stand gekomen met behulp van kunstenaar Samuel Vanderveken (zie foto's voor schets). Hij is de ontwerper van het zitmeubel en van het creatieve gedeelte. Door de vorm van het zitmeubel, namelijk de vorm van hersenen/hoofd, ontstond het idee om de wachtzaal in te zetten bij trauma-educatie. De wachtzaal bestaat uit zetels met blauwe en rode kussens. De rode kussens verwijzen naar de essentiële gebieden in de hersenen waar trauma een invloed heeft op de ontwikkeling van deze hersengebieden, aldus Prof Dr. Adriaenssens. De voorkant van het zitmeubel weerspiegelt de prefrontale cortex. Dit is het deel van de hersenen dat verantwoordelijk is voor aandacht, concentratie en het vinden van oplossingen. In het midden van het zitmeubel staat het rode kussen symbool voor de amygdala. Dit ligt dieper in de hersenen en is het emotie- en angstcentrum. Hoewel het niet helemaal correct gepositioneerd is in het zitmeubel, symboliseert het achterste rode kussen de hippocampus. Het zorgt mee voor het dempen van angst en heeft een rol bij het leren en het opslaan van herinneringen (Coppens & Kregten, 2018; Adriaenssens, 2021; Lindauer, 2018). De blauwe kussens hebben verder geen echte betekenis.

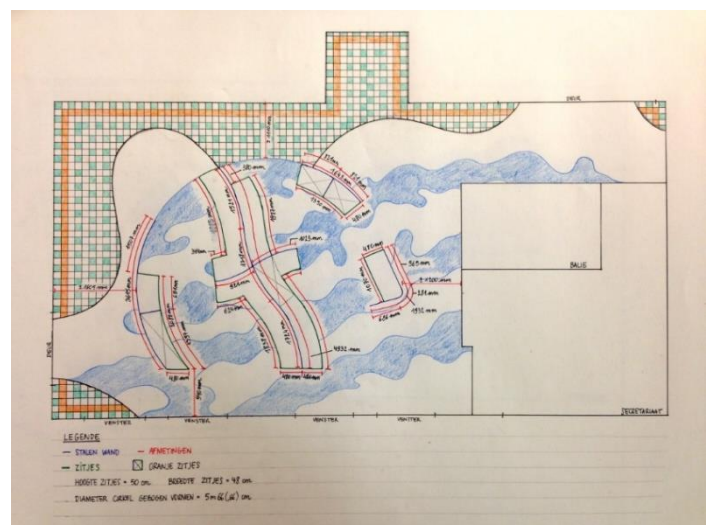
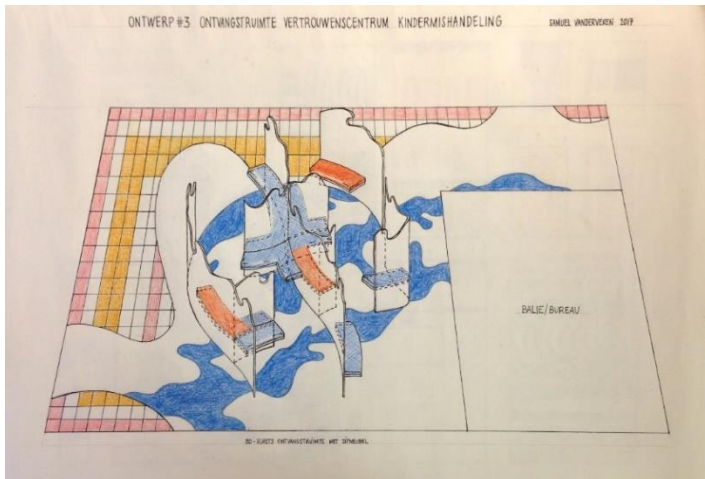
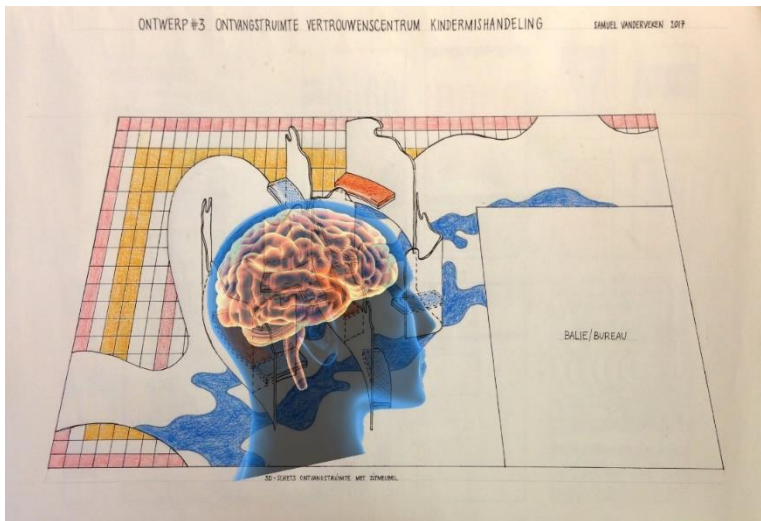

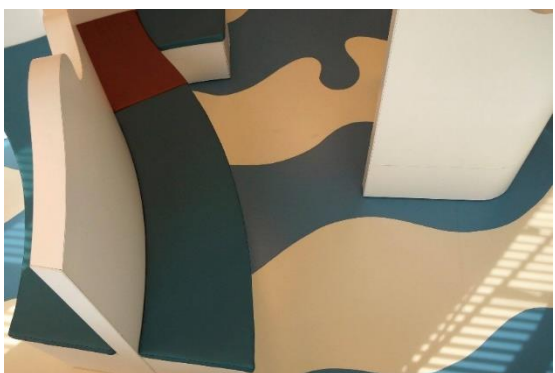
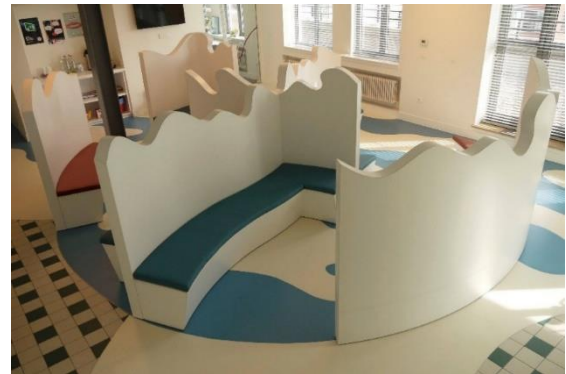
Foto 1+2: schets van de wachtzaal (Samuel Vanderveken, 2017)

1 Inleiding

In de foto hieronder wordt de vorm van het hoofd duidelijk geprojecteerd op een schets van de wachtzaal. Het inzetten van de wachtzaal in het kader van psycho-educatie is echter nooit verder tot ontwikkeling gekomen.

In de wachtzaal (zie foto's hieronder) zijn er blauwe stroken aanwezig op de vloer. Dit verwijst volgens prof. dr. Adriaenssens naar het verhaal van de Fiere Margriet. De Fiere Margriet is een dame die verkracht en vermoord werd. Nadien werd ze in de Dijle gedumpt waar ze stroomopwaarts naar de oever dreef waardoor de daders gevat konden worden (Volksverhalen,2015). Het verhaal van de Fiere Margriet symboliseert de weg van een slachtoffer van seksueel misbruik: "Margriet praat, ook al is ze gestorven. Dit is zo een sterk signaal voor alle slachtoffers van misbruik. Het idee achter het verwerken van de symboliek is om een warme oproep te doen aan de slachtoffers: zwem tegen de stroom in, vertel je verhaal en de waarheid zal "boven komen drijven" aldus prof. dr. Adriaenssens.

1.2 Onderzoeksvraag

Vanuit de bovenstaande probleemstelling is volgende onderzoeksvraag ontstaan: “Hoe kan de wachtruimte ingezet worden om psycho-educatie rond trauma te geven aan kinderen tussen 6 en 12 jaar?” Vanuit het doelpubliek van dit onderzoek focust de onderzoeksvraag zich dus op deze kinderen maar de wachtzaal kan ook gebruikt worden voor jongeren of volwassenen om het gedrag van kinderen uit te leggen.

De doelstelling van dit onderzoek bestaat uit het ontwikkelen van een toolbox waarbij verschillende methodieken aangereikt worden om PE te geven. Hierbij wordt er ook stilgestaan bij het verder uitwerken ervan naar de wachtzaal toe. Het doel is om het zitmeubel in te zetten tijdens de consulaties om kinderen beter te laten begrijpen wat er bij trauma in hun hoofd gebeurt.

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag is onder andere een literatuuronderzoek verricht. Hiervoor werd data verzameld via verschillende databanken en zijn medewerkers van het VK bevroegd. Dit gebeurt aan de hand van een enquête met als onafhankelijke variabele psycho-educatie over trauma bij kinderen en als afhankelijke variabele de verschillende meningen en manieren van het geven van psycho-educatie door de medewerkers.

Het volgende hoofdstuk van deze bachelorproef geeft een overzicht van de literatuur en de opgestelde enquête. In hoofdstuk 3 worden de resultaten weergegeven en vervolgens worden in het laatste hoofdstuk de discussie en de conclusie gepresenteerd.

2 Methode

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een mixed-methods methode om een antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag. Er zal een literatuuronderzoek uitgevoerd worden, medewerkers worden mondeling bevroegd, er zal een telefonisch interview plaats vinden met prof. dr. Adriaenssens, de werkgroep in de organisatie zal aangesproken worden en tot slot zal er een gesprek gevoerd worden met 2 leerkrachten die tewerkgesteld zijn in een traumasensitieve school.

2.1 Literatuuronderzoek

Gedurende 11 weken is er data verzameld aan de hand van een literatuuronderzoek. Er werden cijfers, rapporten en literatuur geanalyseerd om relevante informatie te verkrijgen.

Keywords

Bij het begin van het literatuuronderzoek zal er stilgestaan worden bij de kernwoorden. Aan de hand van een woordspin werden volgende woorden geselecteerd: trauma, kinderen, psycho-educatie. Er werden nadien synoniemen en vertalingen opgezocht. Hierdoor zijn volgende keywords weerhouden: psycho-educatie, psycho-education/ trauma, blessure, kwetsuren, verwonding, traumatisme, harm/ kinderen, enfants, children

Inclusie- en exclusiecriteria

Voor het literatuuronderzoek zijn artikelen en secties van boeken van 2017 tot nu geraadpleegd. De grens wordt gelegd op 6 jaar oud zodat de meest recente literatuur geïntroduceerd kan worden. Er zal literatuur opgezocht worden rond trauma, psycho-educatie en de gevolgen hiervan. Literatuur met als doelgroep volwassenen of jongeren worden uitgesloten. Op basis van deze criteria zullen er papers en artikelen verzameld worden in de verschillende online databanken waaronder PubMed en Science Direct. Verder is het nog belangrijk dat het artikel volledig beschikbaar is op de databanken.

Data-analyse

De literatuur wordt eerst geanalyseerd op basis van inclusie- en exclusiecriteria. Nadien wordt er een selectie gemaakt op basis van titel en abstract, op deze manier wordt er een eerste keuze gemaakt. Vervolgens wordt het artikel of de sectie van het boek volledig kritisch gelezen.

Centraal in het onderzoek staan volgende thema's:

- Wat is trauma en welke soorten bestaan er?
- Wat zijn de gevolgen van trauma?
- Wat is de incidentie van trauma en welke gevolgen zijn er op de hersenen?

Rond psycho-educatie wordt er stilgestaan bij:

- Wat is het en waarom is het van belang?
- Hoe effectief is het?
- Op welke manieren kan het gegeven worden?

Bij al deze vragen wordt de doelgroep kinderen 6 tot 12 jaar gebruikt.

2.1.1 Professor dokter Peter Adriaenssens

Als deel van de literatuurstudie zal er een interview plaats vinden met prof. dr. Peter Adriaenssens. Peter Adriaenssens is kinder- en jeugdpsychiater. Zijn klinische interessegebieden zijn trauma, depressie en hechtingsstoornissen. Tot eind 2019 was hij directeur van het VK Vlaams-Brabant. Hij was hoofddocent kinder- en jeugdpsychiatrie aan de KU Leuven en medeopleider bij verschillende postgraduatoren. Hij superviseerde de opnameafdeling observatie voor tieners tussen 12 en 15 jaar in het UZ Leuven. Hij is auteur van verschillende boeken. Sinds 2019 is hij met emiraat.

Het overleg heeft tot doel om meer inzicht te krijgen over de ontwikkeling van de wachtzaal en het zitmeubel. Het idee rond trauma-educatie verwerken in de wachtzaal wordt verder geëxploreerd.

Op basis van het literatuuronderzoek zijn de vragen voor de mondelinge enquête opgesteld.

2.2 Bevraging medewerkers

Er werd een kwalitatief onderzoek uitgevoerd om inzicht te krijgen in de werking op het VK rond trauma en het belang van psycho-educatie.

Hiervoor worden standaardvragen opgesteld samen met een informed consent (zie bijlage 1). Deze vragen worden aan de hand van de literatuur opgesteld. Bepaalde gegevens uit de literatuur konden verduidelijking geven bij de te stellen vragen. De vragen worden nagelezen door de externe en de interne begeleider. Hierbij wordt de relevantie en begrijpbaarheid gecontroleerd. Na hun goedkeuring wordt deze enquête aan verschillende medewerkers voorgesteld. De resultaten worden daarna uitgetypt en geanalyseerd. In totaal zullen 50% van de medewerkers bevroegd worden. Na al deze bevragingen bleek dat er verzadiging was opgetreden, hierna zijn er geen interviews meer afgenomen. De bevraging bestond uit 7 vragen:

- Wat is het belang van het geven van psycho-educatie rond trauma bij kinderen tussen 6 en 12 jaar?
- Hoe geef jij momenteel psycho-educatie rond trauma aan kinderen?
- Welke impact zie je door het geven van psycho-educatie?
- Ken je de symboliek achter de wachtzaal?
- Wat ontbreekt er voor jou in het algemeen in de wachtzaal?
- Indien er een concrete tool zou bestaan zou je dan gebruik maken van de wachtzaal en het zitmeubel om psycho-educatie te geven?
- Wat heb jij nodig om de wachtzaal en het zitmeubel ook te gaan gebruiken in kader van psycho-educatie?

Het interview zal semi-gestructureerd zijn zodat er nog mondeling kan doorgevraagd worden om meer informatie te verkrijgen. Tijdens het interview zijn notities gemaakt om later alles te kunnen uitschrijven. De interviews hebben gedurende een week plaats gevonden in het VK. Alle geïnterviewden gaven een mondelinge toestemming om notities te nemen tijdens de bevraging. De antwoorden van de enquête werden ingegeven in de computer. Zo ontstond er een duidelijk overzicht van de verkregen resultaten. Op basis hiervan zullen er in verdere hoofdstukken conclusies kunnen getrokken worden.

2.3 Focusgroep

In het VK was er al een werkgroep aanwezig rond de inrichting van de spelkamer en de wachtzaal. In deze werkgroep zijn er 2 mensen aangesproken en hiervan wordt een focusgroep gemaakt die bestaat uit een orthopedagoog en een psycholoog gespecialiseerd in speltherapie. Voor deze bachelorproef is naar hun input gevraagd. Er wordt stilgestaan bij wat ze als werkgroep al verwezenlijkt hadden, welke doelstellingen ze nog hebben en welk budget er voorop gesteld is.

Gedurende het volledige onderzoek zal de focusgroep bij elke stap betrokken worden en is er een terugkoppeling van het proces met hun bijhorende feedback. Door de samenwerking met de werk- en focusgroep wordt er een antwoord gegeven op de onderzoeksvraag.

2.4 Traumasensitieve school

De contactname met een traumasensitieve school is ter inspiratie van de verschillende methodieken voor psycho-educatie.

Samen met 2 leerkrachten van de school Vijverbeek te Asse wordt er nagedacht over welke creatieve oplossingen een antwoord kunnen bieden en waar het materiaal kan gevonden worden. Mogelijke antwoorden op de onderzoeksvraag worden geanalyseerd en afgestemd op het ontwikkelingsniveau per leeftijd.

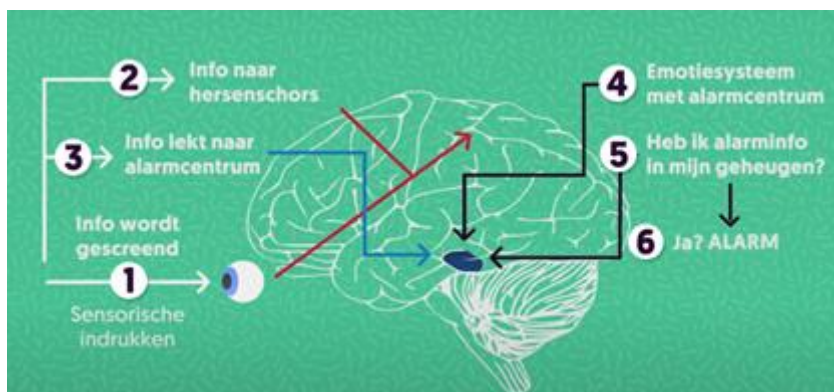
3 Resultaten

3.1 Verdiepende literatuurstudie

Bij het zoeken naar antwoorden op de vraagstelling is er gewerkt aan de hand van een trechtermethodiek. Wat is kindermishandeling – wat is trauma – wat is de impact op de hersenen – wat is PE – hoe geef je PE – wat is het doel van PE en hoe kom je tenslotte tot verschillende methodieken. Er is stilgestaan bij de fysiologie van de hersenen, meer bepaald bij de geïmpacteerd delen van de hersenen bij trauma evenals de gevolgen hiervan. Vanuit de resultaten van de bevraging van de medewerkers, is er een verdere verdieping geweest in de literatuur.

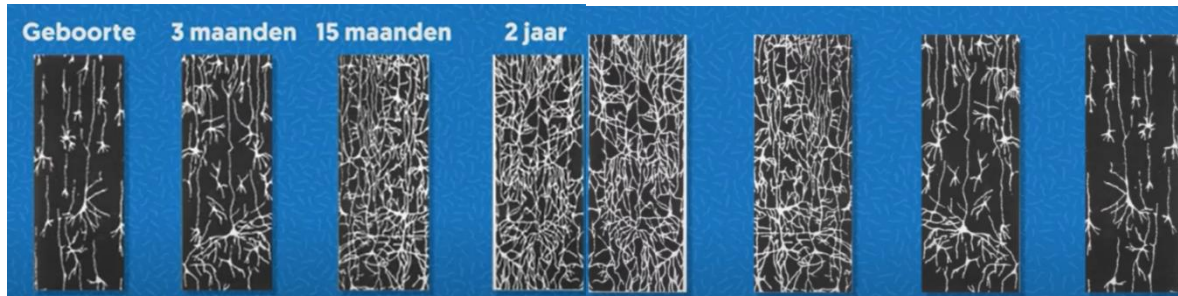
Vanuit de literatuur is het duidelijk geworden hoe een neutrale prikkel een trigger kan worden en hoe het kind hierop gaat reageren. De trigger vormt een associatie tussen een zintuiglijke prikkel en een traumatische herinnering (Schnijderberg, Kregten, & Coppens, 2021). Er wordt informatie opgenomen via de zintuigen, deze info wordt doorgezonden naar de hersenen en wordt daar verwerkt (Adriaenssens, 2021). In een normale situatie zorgt angst voor het voorbereiden en het reageren op gevaar. Een gepaste dosis stress zorgt ervoor dat de amygdala en de hippocampus geactiveerd worden (Schnijderberg, Kregten, & Coppens, 2021). Hierdoor kan het kind beter opletten en herinneringen uit het geheugen ophalen. Bij te veel stress initieert de amygdala een stressreactie en zal het stresshormoon (cortisol) geactiveerd worden. Verhoogde cortisol zorgt ervoor dat er een verhoogde gevoeligheid is van de thalamus en het zenuwstelsel (Oglodek, 2022; Cohen, Mannarino, & Deblinger, 2021; Bremner & Wittebrodt, 2020). Deze gevoeligheid inhibeert de werking van de hippocampus en de prefrontale cortex (Adriaenssens, 2021).

Door het trauma kan de verbindingsstructuur in de hersenen bovendien veranderen. Er is een verminderde fronto-amygdala connectiviteit (Thomason & Marusak, 2017) waardoor neutrale prikkels triggers kunnen worden (Schnijderberg, Kregten, & Coppens, 2021). De amygdala gaat alles wat er op dat moment in de omgeving gebeurt als gevaar bestempelen en de hersenen gaan instinctief reageren (zie figuur 1) zonder correctie door de frontale cortex. Door een beschadiging in de hersenstructuur heeft het kind niet de vaardigheden om gepast te reageren (Adriaenssens, 2021).

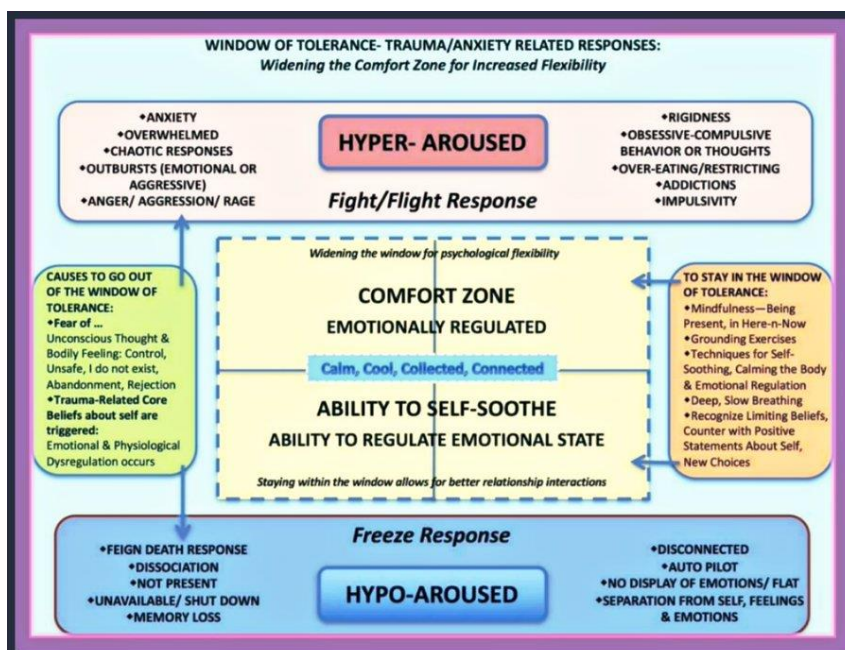
Figuur 1: Schematische weergave hoe een prikkel een trigger wordt (Adriaenssens, 2021)

Het neurale netwerk van een kind, dat bestaat uit neuronen en dendrieten, ontwikkelt zich tijdens de kinderjaren. Door gebrek aan stimulatie en/of prikkels kunnen er minder netwerken ontstaan (zie figuur 2). Hierdoor verliest het kind vaardigheden dat ze eerst wel had. (Schnijderberg, Kregten, & Coppens, 2021; Adriaenssens, 2021).

Figuur 2: Schematische weergave van de verminderde ontwikkeling van dendrieten (Adriaenssens,2021)

Het kind gaat reageren vanuit een angstrespons. Er ontstaat een hyper- of hypoactiviteit (Adriaenssens,2021). Bij een hyperactiviteit is er een extreem hoge mate van arousal (opwinding) dat bedoeld is om zelfbeschermend gedrag te stimuleren zoals vechten en vluchten (Coppens & Kregten, 2018). Bij een hypoactiviteit is er een extreem lage mate van arousal bedoeld om zelfbeschermendgedrag te stimuleren zoals bevriezen (Coppens & Kregten, 2018). Zie figuur 3 voor een schematische weergave. Vanuit de literatuur is aangetoond dat het belangrijk is dat het kind begrijpt hoe een angstrespons werkt en beseft waarom hij of zij op deze manier (FIGHT-FLIGHT-FREEZE) reageert (Cohen, Mannarino, & Deblinger, 2021; Lindauer, 2018; Coppens & Kregten, 2018).

Figuur 3: Schematische weergave hyper- en hypoarousal (Adriaenssens,2021)

Het interview met prof. dr. Peter Adriaenssens bevestigt de onderzoeksresultaten uit de literatuur. Bijkomend laat het toe inzichten te verkrijgen rond de werking van de hersenen en de totstandkoming van de wachtzaal. Prof. dr. Adriaenssens haalt aan: “De wachtzaal had als doel de kennis die wij als hulpverlener hadden over trauma tastbaar te maken voor ouders, jongeren en kinderen. Ik hoopte om op verschillende bankjes te kunnen gaan zitten en zo te kunnen vertellen: dit is nu het deeltje in je hoofd dat het momenteel heel moeilijk heeft. Het was de bedoeling dat ouders, jongeren en kinderen zich iets concreet konden voorstellen door in de wachtzaal te lopen: Vanuit de literatuur is het wetenschappelijk bewezen dat mensen met een trauma zich moeilijker kunnen concentreren en dat dit van hen ook niet mag verwacht worden. Het in beweging zijn in de wachtzaal is een gepaste hulp om uitleg te geven.” Tot slot werd de bedenking meegegeven wat er zou gebeuren als andere mensen in de wachtzaal zitten terwijl er uitleg gegeven wordt. Aldus prof. dr. Adriaenssens: “We kunnen nooit alle dilemma’s oplossen maar de middenste muren van het zitmeubel zijn hoger wat voor een bepaalde discretie zorgt. Mensen kunnen dus in een ander kwadrant gaan zitten. Verder moet gemeld worden dat in 2017 de wachtzaal ook vaak leeg was omdat het team de timing van hun consultaties goed respecteerde. De huidige situatie ken ik natuurlijk niet. Een andere mogelijkheid zou zijn dat de secretariaatsmedewerker(st) de hulpverlener verwittigt wanneer de wachtzaal leeg is.”

Extra inzichten rond de optimale inzet van een wachtruimte in functie van PE is niet gebeurd, dit omdat het project zo uniek is in zijn soort dat dit niet van toepassing was.

3.2 Focusgroep

Tijdens de 11 intensieve weken heeft de focusgroep steeds geholpen met het ontwikkelen van nieuwe inzichten. Er zijn verschillende bijeenkomsten geweest om het resultaat verder te exploreren en tot een samenhang te komen. De focusgroep heeft bijgestaan bij het verdiepen in de literatuur, bij het vinden van de juiste materialen en bij het opstellen van een budget. In het algemeen kwam de focusgroep om de 2 weken samen om de stand van zaken te bespreken.

3.3 Bevraging medewerkers

3.3.1 Psycho-educatie

Op de vraag: “Wat is het belang van het geven van PE over trauma aan kinderen tussen 6 en 12 jaar?” werd in het algemeen steeds hetzelfde antwoord geformuleerd. PE is belangrijk voor het terug onder controle krijgen van het lichaam en om kinderen te laten begrijpen wat er zich binnenin afspeelt. Hierdoor kunnen kinderen anticiperen op triggers wat een stap is in het verwerkingsproces. Volgens een van de medewerkers: “Het geven van PE zorgt ervoor dat kinderen ontschuldigd worden en dat ze zichzelf gaan herkennen”. Naar de impact van PE werd ook gevraagd. Elke medewerker vond het belangrijk om PE te geven. Verschillende medewerkers gaven aan dat: “PE zorgt ervoor dat het kind tot rust kan komen en zo kan beseffen dat hij of zij niet alleen is.”

Het geven van PE wordt op verschillende manieren gedaan. Verschillende medewerkers vertelden: “ik maak gebruik van tekeningen van de hersenen.” Respondent 1 gaf aan: “Ik maak gebruik van beeldspraak en metaforen om vergelijkingen te maken.”. Een andere medewerker zei: “Gebruik maken van poppetjes of knuffels om het kind en het gezin duidelijk in kaart te brengen, vind ik een gemakkelijke methodiek.” Respondent 6 gaf aan: “Ik maak vaak gebruik van

boekjes om het raampje of window of tolerance (= spanningsraam) en het stressniveau uit te leggen". Respondent 1 gaf aan dat hij niet echt een bepaalde methodiek had voor het geven van PE. De reden hiervoor formuleerde de respondent als volgt: "Ik heb vaak geen tijd om de consultatie voor te bereiden, ik volg dan ook mijn gevoel en kijk op het moment zelf hoe ik het best PE kan geven." Respondent 4 gaf aan een methodiek te gebruiken vanuit de gevolgde therapieopleiding: "Vanuit mijn opleiding heb ik geleerd dat het visueel tekenen van de hersenen en hierop dan de belangrijke gebieden aanduiden ervoor zorgt dat het kind een visuele voorstelling heeft en dit ook kan onthouden."

3.3.2 Wachtzaal

In de bevraging werd verder doorgevraagd naar de symboliek achter de wachtzaal. Hierbij was er een verschil op te merken naargelang de jaren ervaring op de dienst. De nieuwe medewerkers gaven aan dat ze de symboliek en het verhaal achter de wachtzaal niet begrepen hadden. De reden hiervoor formuleerden ze als volgt: "We hebben bij onze aanwerving nooit het verhaal te horen gekregen en nadien stonden wij er ook niet bij stil". Medewerkers met meer ervaring op het VK kende de symboliek wel en waren betrokken bij het oprichten van de wachtzaal. Deze medewerkers konden het verhaal van de Fiere Margriet vertellen en zelf doortrekken naar de wachtzaal. Tijdens een van de interviews werd er aangegeven: "De symboliek van de wachtzaal is dat je als slachtoffer het recht hebt om tegen de stroming in te zwemmen en dat de waarheid vroeg of laat toch naar boven komt."

Op de vraag wat er volgens jou in het algemeen in de wachtzaal ontbreekt, waren de antwoorden zeer verschillend. Medewerkers ervaren een gemis aan kindvriendelijkheid en warmte. Volgens hen is er nood aan informatie voor ouders en kinderen waarbij het thema duidelijk aan bod komt en het tegelijk gerust stelt. Op deze vraag gaven twee geïnterviewden een soortgelijk antwoord. Een van hen zei hierover "de wachtzaal voelt voor mij aan als een kale en onaangename plaats, ik heb zo een gemis aan warmte", de ander gaf aan "de wachtzaal is zo koud, door het inbrengen van warmte zou er al zoveel kunnen veranderen".

Tot slot werd er bevraged of de wachtzaal gebruikt ging worden bij het maken van een tool en welke tool hiervoor nodig was. Elke medewerker was unaniem over het gebruik ervan. Respondent 5 gaf aan: "Ja, wij hebben de motivatie om de wachtzaal te gebruiken maar ervaren een gemis aan iets concreet." Een andere medewerker zei: "de enige drempel die er voor mij zou kunnen zijn is dat het een wachtzaal blijft en dat er dus mensen gewoon kunnen inzitten." Een ander citaat was: "Ik heb nood aan elementen in de wachtzaal die we tijdens een consultatie kunnen gebruiken en waar we kunnen naar verwijzen."

Op de vraag welke tools zijn er dan precies nodig zijn, antwoordde respondent 1: "Ik heb nood aan een handleiding van hoe de wachtzaal gebruikt kan worden, informatie voor ouders en een concrete tool". Respondent 4 zei: "Er moeten zichtbare dingen omhoog hangen zoals bijvoorbeeld tekeningen op niveau van de kinderen zodat er een wandeling kan gemaakt worden door de wachtzaal terwijl we de symboliek vertellen". Een andere geïnterviewde: "Iets heel concreet, een tool met blokken om de verschillende hersendelen aan te duiden zou ik zeker gebruiken". Respondent 7: "Kaders met uitleg rond trauma, een QR-code met een link naar een filmpje met uitleg of het gebruik maken van de TV om alles visueel te tonen, dit zijn heel concrete oplossingen."

3.4 Traumasensitieve school

Het bezoek aan de traumasensitieve school heeft veel verduidelijkt. Verschillende ideeën voor de mogelijke oplossingen werden geanalyseerd. Er werden richtlijnen opgesteld per ontwikkelingsniveau. Zo werden de tips meegegeven dat een 6-jarige in een verhaal heel veel details nodig heeft en het concreet moet gemaakt worden aan de hand van namen. Een 12-jarige echter begrijpt het verhaal beter als het abstract wordt voorgesteld.

Concrete tools zoals bijvoorbeeld een kamishibai, een reactiemuur, mijn persoonlijke gebruiksaanwijzingen en een emotiewegwijzer werden aangeboden. De kamishibai is een Japanse verteltechniek waarbij een verhaal wordt verteld aan de hand van prenten, die in een vertelkastje worden ingeschoven. Hiervoor worden prentenboeken gebruikt. Volgens de leerkrachten wordt er een verhaal verteld rond het effect van trauma op de hersenen. Het doel is ervoor zorgen dat kinderen zichzelf herkennen in hun gedrag en weten dat ze erkenning krijgen. De leerkracht gaf aan: “Door het gebruik van een kamishibai trek ik vaak de volledige aandacht van de kinderen. Het gebruik van prenten is echt een methodiek die werkt.” Een tweede methodiek is de reactiemuur. Leerkracht 2 gaf aan: “Hiervoor moeten ze stilstaan bij verschillende emoties (boos, bang, verdrietig,). Kinderen moeten nadenken over wat ze voelen, hoe dit gevoel zich uit en wat ze eraan kunnen doen”. De volgende methode werd door leerkracht 1 als volgt toegelicht: “Mijn persoonlijke gebruiksaanwijzing wordt gebruikt voor kinderen die een moeilijk te begrijpen gedrag hebben. Deze aanwijzingen heeft het kind bij zich. Er staat genoteerd wanneer en waarom het kind het gedrag stelt en wat het kind kan helpen. Met de emotiewegwijzer moet het kind nadenken over: hoe voel ik mij? Hoe sterk is mijn emotie? Waar voel ik de emotie in mijn lichaam? Hoe omarm ik mijn emotie en wat heb ik nodig? “

4 Discussie

4.1 Interpretatie resultaten

Eenzijds brengt het onderzoek aan het licht dat de beleving rond de wachtzaal door elke medewerker op relatief dezelfde manier aangevoeld wordt. Het voelt aan als een onpersoonlijke, kleurloze ruimte waarbij er te weinig warmte aanwezig is.

De resultaten van het onderzoek bevestigen ook het verband tussen het zitmeubel en PE. De wachtzaal bestaat uit zetels met blauwe en rode kussens. De blauwe kussens hebben geen betekenis maar de rode kussens verwijzen naar de essentiële gebieden in de hersenen waarvan men weet dat er een impact van trauma aanwezig is. Deze impact beïnvloedt de ontwikkeling van deze hersengebieden: “Ik hoopte om op verschillende bankjes te kunnen gaan zitten en zo te kunnen vertellen: ‘Dit is nu het deeltje in je hoofd dat het momenteel heel moeilijk heeft’. Het was de bedoeling dat ouders, jongeren en kinderen zich iets concreet konden voorstellen door in de wachtzaal te lopen”, aldus prof. dr. Adriaenssens. Dit kwam echter nooit verder tot ontwikkeling. Net hierdoor hebben de medewerkers een grote vraag naar een concrete tool waarmee ze aan de slag kunnen gaan in de wachtzaal om deze warmer en praktischer te maken. Vanuit de bevestigingen en het gesprek met prof. dr. Peter Adriaenssens is er een duidelijke nood ontstaan aan concrete handvaten om aan de slag te gaan rond het zitmeubel en de wachtzaal. Het zitmeubel kan concreet worden ingezet voor het geven van PE rond trauma waarbij het belangrijk is om de opbouw van het zitmeubel te kunnen linken aan de impact van trauma op de werking van hersenen.

Anderzijds blijkt uit dit onderzoek dat de symboliek van de wachtzaal vaak te weinig gekend is. De nieuwe medewerkers zijn niet op de hoogte van het verhaal achter de wachtzaal. Vanuit de literatuur werd de Fiere Margriet beschreven als een dame die verkracht en vermoord werd. Nadien werd ze in de Dijle gedumpt waar ze stroomopwaarts naar de oever dreef waardoor de daders gevat konden worden (Volksverhalen,2015). Volgens prof. dr. Adriaenssens praat Margriet, ook al is ze gestorven. Dit is zo een sterk signaal voor alle slachtoffers van misbruik.” “Hierbij was het de bedoeling om een warme oproep te doen naar de slachtoffers: zwem tegen de stroom in, vertel je verhaal en de waarheid zal wel aan het licht komen”. De medewerkers die op de hoogte waren van de symboliek konden het verhaal van de Fiere Margriet vertellen en zelf doortrekken naar de wachtzaal. Dit werd afgeleid uit een citaat van één van de medewerkers “de symboliek van de wachtzaal is dat je als slachtoffer het recht hebt om tegen de stroming in te zwemmen en de waarheid vroeg of laat toch naar boven komt.”

Een andere belangrijke bevinding in dit onderzoek is het belang van PE. Het is interessant dat bij elke bevestiging steeds hetzelfde doel van PE vermeld werd namelijk kinderen laten begrijpen wat er binnen in zichzelf afspeelt. Ze worden op die manier ontschuldigd en herkennen zichzelf in het traumaverhaal. Ook in de literatuur wordt dit vermeld: PE bestaat uit het uitleggen wat een traumatische ervaring is, wat de gevolgen zijn, hoe kinderen erop kunnen reageren en hoe volwassen mensen kunnen helpen (Cohen, Mannarino, & Deblinger, 2021; Lindauer, 2018; Coppens & Kregten, 2018).

De resultaten suggereren enerzijds ook dat PE op verschillende manieren gegeven kan worden. Dit is een bron van inspiratie geweest voor het uiteindelijk vinden van een antwoord op de onderzoeksvraag. Eén van de medewerkers gaf aan gebruik te maken van een tekening van de hersenen of van poppetjes of knuffels om het kind en het gezin duidelijk in kaart te brengen. Een andere medewerker gaf aan gebruik te maken van beeldspraak en metaforen. Respondent 6 gaf aan dat het gebruik van boekjes om het raampje en het stressniveau uit te leggen een toegepaste methodiek is. Respondent 1 gaf aan dat hij niet echt een bepaalde methodiek had voor het geven van PE. De respondent gaf aan geen tijd te hebben om een consultatie voor te bereiden. Respondent 4 heeft een methodiek aangeleerd vanuit de therapieopleiding. De visualisatie van de hersenen met daarop de belangrijke gebieden is een methodiek waardoor kinderen kunnen onthouden. Vanuit de literatuur werd dit ook bevestigd, het is belangrijk dat de hulpverlener zijn of haar eigen stijl vindt (Schnijderberg, Kregten, & Coppens, 2021; Coppens & Kregten, 2018).

Tot slot gaven medewerkers van het VK ook aan dat ze in de praktijk het succes van het geven van PE rond de werking van de hersenen dagdagelijks ervaren. Toch was er in de literatuur geen duidelijke onderbouw te vinden rond het succes van het uitleggen van de werking van de hersenen en het geven van PE hierrond. Volgens de literatuur is het belangrijk dat het kind begrijpt hoe een angstrespons werkt en wat er daarbij in de hersenen gebeurt. Het is van belang dat het kind begrijpt waarom hij of zij op deze manier (FIGHT- FLIGHT- FREEZE) reageert (Cohen, Mannarino, & Deblinger, 2021; Lindauer, 2018; Coppens & Kregten, 2018)

4.2 4-delige toolbox

Het effectieve antwoord op de onderzoeksvraag: *“Hoe kan de wachttruimte ingezet worden om psycho-educatie rond trauma te geven aan kinderen tussen 6 en 12 jaar?”* is een oplossing waarbij er een combinatie wordt gemaakt tussen posters in de wachtzaal en een toolbox. De 4-delige oplossing bestaat uit het verhelderend van de symboliek achter de wachtzaal, het stilstaan bij de werking van het brein, het weergeven van de verschillende soorten angstreacties en de educatie rond het effect van trauma op het brein. De oplossing is ontworpen voor kinderen tussen 6 en 12 jaar, net omdat het op kindniveau is ontwikkeld kan dit ook gebruikt worden bij jongeren alsook volwassenen om het gedrag van hun kind te begrijpen.

De symboliek achter de wachtzaal wordt duidelijk gemaakt aan de hand van 2 posters (zie bijlage 2) die werden gecreëerd vanuit het antwoord op de bevraging van één van de medewerkers: *“We hebben bij onze aanwerving nooit het verhaal te horen gekregen en nadien stonden wij er ook niet bij stil”*. Een andere medewerker gaf dan weer aan *“Ik heb nood aan informatie in de wachtzaal”*. De eerste posters vertellen het verhaal van de Fiere Margriet en de link hiervan met de blauwe strepen op de vloer. De tweede poster geeft uitleg over hoe het zitmeubel in 2017 tot stand is gekomen. Er wordt verwezen naar de symboliek van het hoofd en hoe de gekleurde kussens de amygdala, de hippocampus en de prefrontale cortex weergeven. Hierbij wordt kort hun functie uitgelegd.

Er werd vervolgens een oplossing voorgesteld op de vraag om stil te staan bij het brein. Hiervoor werd de poster van het boek “Het elastische brein” omhoog gehangen (zie bijlage 3). Op deze poster zijn de verschillende delen van de hersenen visueel zichtbaar en staat hun functie vermeld. Vanuit de literatuur kunnen dezelfde functies benoemd worden. De prefrontale cortex is het deel dat verantwoordelijk is voor aandacht, concentratie, het vinden van oplossingen en het dempen van de angstrespons (Coppens & Kregten, 2018; Adriaenssens, 2021; Lindauer, 2018). De amygdala is onze alarmkern en tot slot is er de hippocampus die zorgt voor het dempen van angst. Deze heeft een rol bij het leren en het opslaan van herinneringen (Coppens & Kregten, 2018; Adriaenssens, 2021; Lindauer, 2018). Naast deze poster hangt de schets van Samuel Vanderveken en de visuele voorstelling van het hoofd in de schets van het zitmeubel waardoor de link wordt gelegd tussen de literatuur over de werking van de hersenen, de geïmpacteerde gebieden en de vraag van de medewerkers naar een concrete tool. Zo had respondent 5 aangegeven: “Ik heb nood aan iets heel concreet, een tool met blokken om de verschillende hersendelen aan te duiden zou ik zeker gebruiken”.

Het derde luik bestaat uit het uitleggen van de verschillende soorten angstreacties. Het literatuuronderzoek toonde aan dat we traumaklachten kunnen begrijpen vanuit drie mogelijke angstreacties (FIGHT-FLIGHT-FREEZE). Aan deze drie angstreacties zijn er drie dieren gekoppeld. De leeuw geeft de FIGHT-reactie weer, de haas de FLIGHT-reactie en de egel de FREEZE-reactie. Deze dieren zijn gekozen aan de hand van het doelpubliek en hun kennis rond deze dieren. In de toolbox zullen de 3 dieren in de vorm van knuffels aanwezig zijn, omdat verschillende medewerkers tijdens de bevraging aangaven graag met knuffels te werken. Naast de aanwezigheid van de knuffels zullen er ook A4-prenten aanwezig zijn in de toolbox die het verhaal vertellen van de dieren die bang zijn van de dierenverzorger die een moeilijke dag heeft. Bij het bezoek aan de traumasensitieve school is het idee van de kamishibai blijven hangen, dit was de inspiratie voor het maken van deze prenten (zie bijlage 4) met op de achterkant een korte vermelding van het doel van de prent. Om de link te maken naar de wachtzaal zijn er 3 posters ontwikkeld waarbij in het kort het verhaal van de boze dierenverzorger wordt verteld. Elk dier heeft zijn eigen slagzin waardoor de getriggerde reactie duidelijk wordt (zie bijlage 5). Hierdoor wordt de nieuwsgierigheid van het kind aangewakkerd en kan het een aanzet zijn om het verhaal en de knuffels te gaan gebruiken.

Tot slot werd uit het antwoord van respondent 7 en vanuit de literatuurstudie een poster met een QR-code ontwikkeld (zie bijlage 6). Deze QR-code kan gescand worden en is een link naar een filmpje rond de werking van het brein in normale omstandigheden. Het filmpje geeft uitleg over de impact van een trauma op de hersenen. De poster is gegroeid vanuit de resultaten van dit onderzoek waarbij de medewerker aangaf nood te hebben aan een visuele oplossing met uitleg rond trauma. Er wordt op die manier eveneens een link gemaakt met de literatuur waarin aangegeven wordt dat kinderen vaardigheden kunnen verliezen wegens gebrek aan stimulatie en/of prikkels van het neuronale netwerk dat zich tijdens de kinderjaren ontwikkelt.

Om een overzicht te bewaren in de toolbox is er een handleiding ontwikkeld waarbij de verschillende oplossingen en de link naar de wachtzaal wordt uitgelegd (zie bijlage 7).

Vanuit de bevraging van de medewerkers zijn er figuurlijk 101 ideeën naar voor gekomen. Er is nagedacht over het gebruik van handpoppen, het ontwikkelen van een boekje, het maken van kleine kussens om de verschillende geïmpacteerde gebieden weer te geven, het gebruik van een 3D model van de hersenen, het maken van een puzzel met de verschillende delen van de hersenen of het vervaardigen van een hoofd in hout waarbij we met draad of elastieken de weg afleggen van een prikkel. Geen enkel van deze ideeën is verder tot ontwikkeling gekomen door een gebrek aan tijd of praktische haalbaarheid. Door het bezoek aan de traumasensitieve school zijn de emotiewegwijzer en de reactiemuur verder geëxploreerd. Deze methodieken zijn eerder te gebruiken in een consultatieruimte en niet in een wachtzaal. Vanuit de literatuur werd er ook nog vermeld dat PE vaak gegeven werd aan de hand van het spanningsraam, ook deze methodiek is eerder iets voor in een consultatieruimte. De medewerkers hadden vooral een grote vraag naar het aanbieden van info in de wachtzaal, waardoor in dit onderzoek werd nagedacht over het maken van een filmpje waarin de werking en het doel van VK uitgelegd zou worden. Omdat dit niet aansluit op de onderzoeksvraag, werd dit idee losgelaten.

4.3 Aanbevelingen

Vanuit dit onderzoek kunnen er aanbevelingen worden gegeven aan het VK. Als eerste de aanbeveling om nieuwe medewerkers op de hoogte te brengen van de symboliek van de wachtzaal en het tot stand komen ervan. Enkel indien dit gedaan wordt kan de wachtzaal efficiënt gebruikt worden in het geven van PE rond trauma. In de wachtzaal is er een TV aanwezig die momenteel niet gebruikt wordt. De aanbeveling aan de organisatie is om hiermee nog aan de slag te gaan. De TV kan ingezet worden om meer duidelijkheid te geven rond wat het VK doet en waarom ouders en/of kinderen zijn uitgenodigd. In het zitmeubel zijn alle geïmpacteerde gebieden momenteel aangeduid aan de hand van een rood kussen. Dit is echter niet altijd even duidelijk en de hippocampus ligt anatomisch niet helemaal correct. Hierdoor is de aanbeveling aan de organisatie om kussens te laten maken in verschillende kleuren. Nog interessanter zou zijn om te werken met dezelfde kleuren als de kleuren waarmee de verschillende gebieden op de poster “Het elastische brein” zijn aangeduid. Concreet betekent dit dat de amygdala best een geel kussen is, de prefrontale cortex een rood kussen en de hippocampus een groen kussen. Hier kan dan nog de naam van het gebied op geborduurd worden. De plaatsing van het kussen voor de hippocampus moet herbekeken worden. Om dit onderzoek en de concrete tool niet verloren te laten gaan doorheen de tijd wordt ook nog de aanbeveling gegeven om extra aandacht te geven aan de posters door bijvoorbeeld voetstappen op de grond te plaatsen waardoor het kind uitgedaagd wordt om een wandeling te maken doorheen de wachtzaal. Op deze manier kunnen ouder en kind de ruimte zelfstandig ontdekken. Naast al deze concrete aanbevelingen is er ook nog de aanbeveling om zich te verdiepen in andere doelgroepen en na te denken over hoe de wachtzaal ook jongeren en volwassenen meer kan aanspreken. Tot slot is dit onderzoek anno 2023 up-to-date maar wordt de aanbeveling gegeven om de literatuur en de mening van de medewerkers na dit onderzoek verder op te volgen.

4.4 Kritische reflectie

4.4.1 Voor- en nadelen toegepaste methodiek

Door de doelgroep af te bakenen tot kinderen tussen 6 en 12 jaar werd ervoor gezorgd dat er heel veel literatuur kon geschraapt worden en dat voor dit onderzoek een duidelijk kader omlijnd werd. Dit was noodzakelijk om de haalbaarheid te garanderen. Het is echter zo dat andere doelgroepen hierdoor niet opgenomen werden.

In deze bachelorproef werd er enkel gebruik gemaakt van bronnen die niet ouder zijn dan 5 jaar, dit om de meest recente ontwikkelingen te kunnen integreren. Data werd verzameld via verschillende databanken zoals PubMed en Science Direct. Tijdens de literatuurstudie werden verschillende soorten bronnen gebruikt waardoor er een diepe verdieping in het onderwerp is geweest. In de literatuur wordt het belang van PE en de link naar trauma heel duidelijk weergegeven. Er ontbreekt echter literatuur over het belang van het uitleggen van de hersenwerking in PE. Vanuit de praktijk kan er aangetoond worden dat het geven van uitleg rond de hersenen relevant is.

De enquête die werd opgesteld was een korte vragenlijst met duidelijke en bondige vragen. Door de tijdsbeperking van medewerkers is de vragenlijst mondeling bevraagd aan 50 % van de medewerkers. De drukte en werking van de stageplaats laat niet toe om iedereen individueel aan te spreken. Dit zou een onhaalbaar doel zijn in deze korte periode. Door de mondelinge bevraging werd een goede deelname gewaarborgd en konden de medewerkers duidelijk hun mening uiten.

Het bezoek aan de traumasensitieve school heeft ervoor gezorgd dat er veel nieuwe oplossingen aangeboden werden. Dit was door de context van het onderwijs moeilijk om door te trekken binnen het VK maar is wel een bron van inspiratie geweest.

4.4.2 Verdiensten en beperkingen studie

Door deze studie (een korte periode van 11 weken) is er binnen het VK meer aandacht gekomen voor het onderwerp. Het startsein voor verandering is gegeven en er kan verandering plaats vinden binnen het VK. De implementatie van verandering is een groeiproces. Echter door de hoge werkdruk en de vele dossiers kan er maar beperkte tijd vrij gemaakt worden om concrete tools voor te bereiden i.f.v. PE. Dit was tijdens het onderzoek een beperking. Om een zo goed mogelijke integratie van de toolbox te hebben zijn om deze reden verschillende mogelijke oplossingen geschraapt.

Tijdens het onderzoek werden er vaak de bedenkingen meegegeven dat het een wachtzaal blijft waarin er mensen aanwezig kunnen zijn wat het geven van PE dus bemoeilijkt. De opbouw van de wachtzaal zorgt slecht deels voor anonimiteit. De mogelijkheid bestaat om aan het onthaal te vragen de medewerker te verwittigen wanneer de wachtzaal terug vrij is. In praktijk gaat dit echter weinig gebeuren waardoor het niet altijd mogelijk is om PE in de wachtzaal te geven.

De geboden oplossing is voor kinderen tussen 6 en 12 jaar. Het is een zeer brede doelgroep met een groot cognitief niveauverschil. Hierdoor moest er nagedacht worden over de verschillende leeftijden. Verduidelijking door de medewerker is hier dus nog steeds nodig. Het niveau van het kind kan worden ingeschat en hierop kan de uitleg worden afgestemd. Hierbij moet tenslotte ook de bedenking gemaakt worden dat sommige kinderen niet gemakkelijk vertellen en dat daarmee ook rekening moet gehouden worden.

5 Bibliografie

- Adriaenssens, P. (Regisseur). (2021). *Kindermishandeling en brein* [Film].
- Adriaenssens, P. (2023, april 4). Professor. (N. Coolsaet, Interviewer)
- Bremner, J. d., & Wittbrodt, M. (2020, juni). Stress, the brain and trauma spectrum disorders . *Int Rev Neurobiol.*, pp. 1-22 .
- Cohen, J., Mannarino, A., & Deblinger, E. (2021). *Behandeling van trauma bij kinderen en adolescenten*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Coppens, L., & Kregten, C. V. (2018). *Zorgen voor getraumatiseerde kinderen: een training voor opvoeders Handleiding voor trainers*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Coppens, L., & Kregten, C. V. (2018). *Zorgen voor getraumatiseerde kinderen: een training voor opvoeders werkboek voor deelnemers*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Deak, J. (2017). *Je fantastische elastische brein* . Goes : Bazalt .
- Deutsch, R., Drozd, L., & Ajoku, C. (2020 , april 2). Trauma- informed interventions in parent- child contact cases . *Family Court Review* , pp. 470 - 487.
- Fenster, R., Lebois, L., Ressler, K., & Suh, J. (2018, september 19). Brain circuit dysfunction in post-traumatic stress disorder: from mouse to man . *Nat Rev Neurosci*, pp. 535-551.
- GYBELS, F. (2023). *Leuven_Fiere Margriet*. Opgehaald van volksverhalen; legendes, mythes & sages van België : https://www.volksverhalen.be/Leuven_FiereMargriet
- Henderson, E. (2020 , september 25). Brain imaging analyses can reveal wounds of childhood trauma . *Medical News* .
- Kind en Gezin . (2018). Gezond en veilig ontwikkelen . *Het kind in Vlaanderen* , pp. 154 - 160 .
- Lindauer, R. (2018). *Hulp bij trauma in de kindertijd*. Tielt : Lannoo .
- Mclaughlin, K. A., & Lambert, H. K. (2017, oktober 26). Child trauma exposure and psychopathologie: mechanisms of risk and resilience . *Current Opinion in Psychology* , pp. 29 - 34 .
- Oglodek, E. (2022, december 8). Changes in the serum concentration levels of serotonin, tryptophan and cortisol among stress-resilient and stress-susceptible individuals after experiencing traumatic stress . *Public Health* .
- Schnijderberg, M., Kregten, C. V., & Coppens, L. (2021). *Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen*. Amsterdam: SWP.
- Seth, p. A. (2017). *Het brein in 30 seconde* . Ede: De Lataarn.
- Thomason, M. E., & Marusak, H. A. (2017, februari 22). Review: Toward understanding the impact of trauma on the early developing human brain. *Neuroscience*, pp. 55 - 67.
-

VECK vzw, Vlaams Expertisecentrum Kindermishandeling. (2022). *Geïntegreerd jaarverslag 2021 Vertrouwenscentra Kindermishandeling* . Brussel.

Vlaamse Overheid, departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. (2022, November 13). *Jeugdhulp* . Opgehaald van Vlaanderen - Opgroeien : https://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/publications/brochure_met-vereende-krachten.pdf

Vliegen, N., Tang, E., & Meurs, P. (2017). *Van kwetsuur naar litteken* . Kalmthout: Pelckmans Pro .

6 Bijlagen

- 6.1 Bijlage 1: Informed Consent voor de mondelinge bevraging
 - 6.2 Bijlage 2: Posters symboliek van de wachtzaal
 - 6.3 Bijlage 3: Poster uit het boek Het Elastische Brein
 - 6.4 Bijlage 4: A4 prenten voor verhaal van dieren
 - 6.5 Bijlage 5: Posters van de dieren
 - 6.6 Bijlage 6: Poster met QR code
 - 6.7 Bijlage 7: Handleiding voor de toolbox
-

6.1 Bijlage 1: Informed Consent voor de mondelinge bevraging

Informatie voor de Deelnemer

Project:

Bachelor proefrondd **psycho**-educatie rond trauma bij kinderen tussen 6 en 12 jaar.
Verantwoordelijke onderzoek: Coolsaet **Naëla** (4de **jaars** studente bachelor verpleegkunde)
Organisatie : in het kader van de afstudeerproef voor de Bacheloropleiding **verpleegkunde** aan de YNES Hogeschool

Beschrijving en doel van het project

De onderzoeker Coolsaet **Naëla** in het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Vlaams-Brabant voert in opdracht van Hogeschool VIVES een onderzoek uit naar **psycho**-educatie rond trauma bij kinderen tussen 6 en 12 jaar.

U zal binnenkort een vragenlijst ontvangen waarbij het doel is om te weten hoe **psycho**-educatie momenteel gegeven wordt en wat er zeker niet mag ontbreken in de wachtzaal. De bedoeling is dat u de vragenlijst ter voorbereiding krijgt van een mondeling (digitaal) gesprek.

De doelgroep van de vragenlijst is elke medewerker van het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Vlaams-Brabant. Het doel van de studie is om concreet een tool uit te werken voor in de wachtzaal dat gebruikt kan worden voor **psycho**-educatie.

Wij vragen u vriendelijk of u de tijd zou willen nemen om een gesprek aan te gaan of vragenlijst voor ons in te vullen. Dit zal ongeveer 15 - 25 minuten van uw tijd in beslag nemen.

Toestemming en weigering

Het staat u volkomen vrij om deel te nemen of niet.

U kunt weigeren de vragenlijsten in te vullen zonder dat u hiervoor een reden moet opgeven.

Als u toestemt, wordt u gevraagd het toestemmingsformulier te tekenen.

Voordelen

Deze studie biedt geen medisch of ander voordeel voor uzelf, maar de bekomen resultaten kunnen leiden tot nieuwe en meer efficiënte methodes voor het geven van **psycho**-educatie rond trauma bij kinderen tussen 6 en 12 jaar.

Kosten

Uw deelname aan de studie brengt geen bijkomende kosten mee voor u, maar biedt ook geen financieel voordeel.

Vertrouwelijkheid

Als u akkoord gaat om aan deze studie deel te nemen, zullen uw persoonlijke en klinische gegevens tijdens deze studie worden gecodeerd in overeenstemming met de Belgische wet van 8 december 1992 en de Belgische wet van 22 augustus 2002, zal uw persoonlijke levenssfeer worden gerespecteerd. Als de resultaten van de studie worden gepubliceerd, zal uw anonimiteit aldus verzekerd zijn.

Toestemmingsverklaring

Ik verklaar hierbij op een voor mij begrijpelijke wijze mondeling en schriftelijk te zijn **inzicht** over de aard, de **methode**, en het doel van deze studies.

Ik stem erin toe deel te nemen aan het wetenschappelijk onderzoek.

Ik ben ervan op de hoogte dat deelname aan deze studies geen bijkomende kosten meebrengen en dat er geen financieel voordeel aan verbonden is. Mijn deelname is geheel vrijwillig. De deelnemer kan zich op elk moment terugtrekken tot op het ogenblik dat de gegevens in de database worden bewaard zonder hiervoor een verklaring te hoeven afleggen.

Gelezen en goedgekeurd,

Naam onderzoeker: Naam Deelnemer:

Coolsaet Naëla

Datum:
10/03/2023

Datum:

Handtekening

Handtekening:

6.2 Bijlage 2: Posters symboliek van de wachtzaal

DE SYMBOLIEK ACHTER DE WACHTZAAL

Volksverhaal van de Fiere Margriet

(Volksverhalen, 2015) (VECK vzw, Vlaams Expertisecentrum Kindermishandeling, 2022)

De **Fiere Margriet** is het verhaal van een fier meisje dat haar hele leven haar best deed. Ze werkte hard en was heel braaf. Margriet werd door een groepje mensen om het leven gebracht en in de rivier "De Dijle" geworpen. De vissen hielden haar boven water en zo zwom ze tegen de stroom in. Haar lichaam werd gevonden waardoor alle mensen wisten wat er gebeurd was.
(Volksverhalen, 2015)

WIST JE DAT?

De **blauwe strepen** op de vloer in de wachtzaal, staan symbool voor het water van de rivier De Dijle waarin Fiere Margriet is gevonden.

Deze poster werd ontwikkeld door Coelhaert Nadia in kader van het behalen van het diploma bachelord in de verpleegkunde.
Minnen de Hogeschool VIVES, academiejaar 2022 - 2023

DE SYMBOLIEK ACHTER DE WACHTZAAL

Het zitmeubel

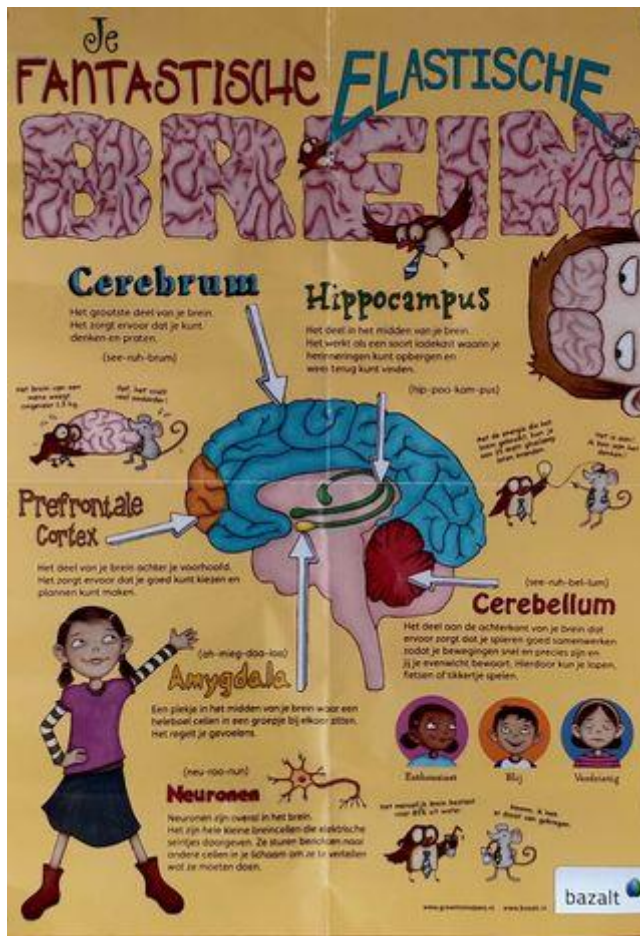

In **2017** is het zitmeubel ontwikkeld door het team van het vertrouwenscentrum samen met **professor Peter Adriaenssens** en kunstenaar **Samuel Vanderveken**. Het zitmeubel staat symbool voor het hoofd, waarbij de neus naar het onthaal wijst. De anders gekleurde kussens staan voor gebieden in de hersenen die mogelijks aangetast zijn bij een trauma ervaring. De voorkant van het zitmeubel weerspiegelt de **prefrontale cortex**. Dit zorgt ervoor dat je aandachtig en geconcentreerd bent. In het midden van het zitmeubel staat het rode kussen symbool voor de **amygdala**. Dit stuurt je emoties aan. De achterkant van het zitmeubel symboliseert de **hippocampus**. Dit zorgt ervoor dat je kan leren en je dingen kan herinneren.

Deze poster werd ontwikkeld door Coelhaert Nadia in kader van het behalen van het diploma bachelord in de verpleegkunde.
Minnen de Hogeschool VIVES, academiejaar 2022 - 2023

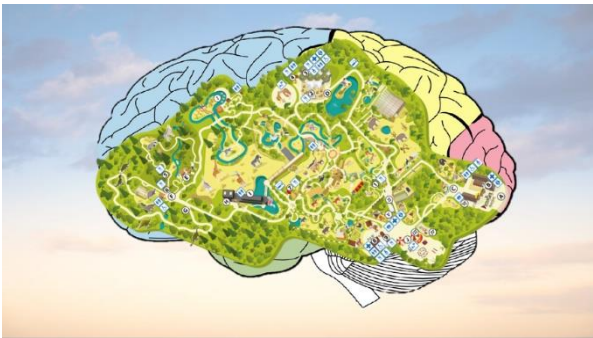

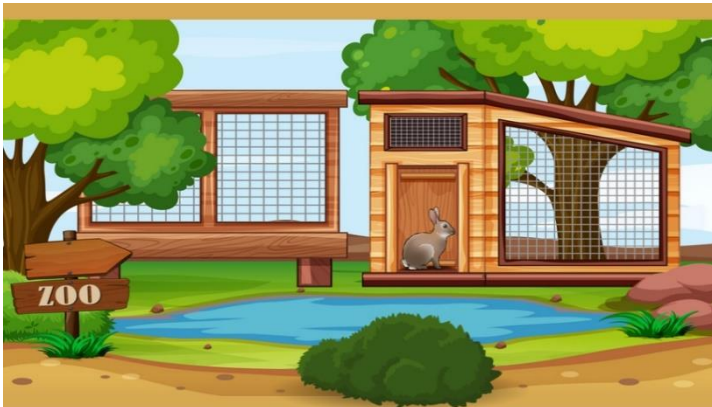
6.3 Bijlage 3: Poster uit het boek Het Elastische Brein

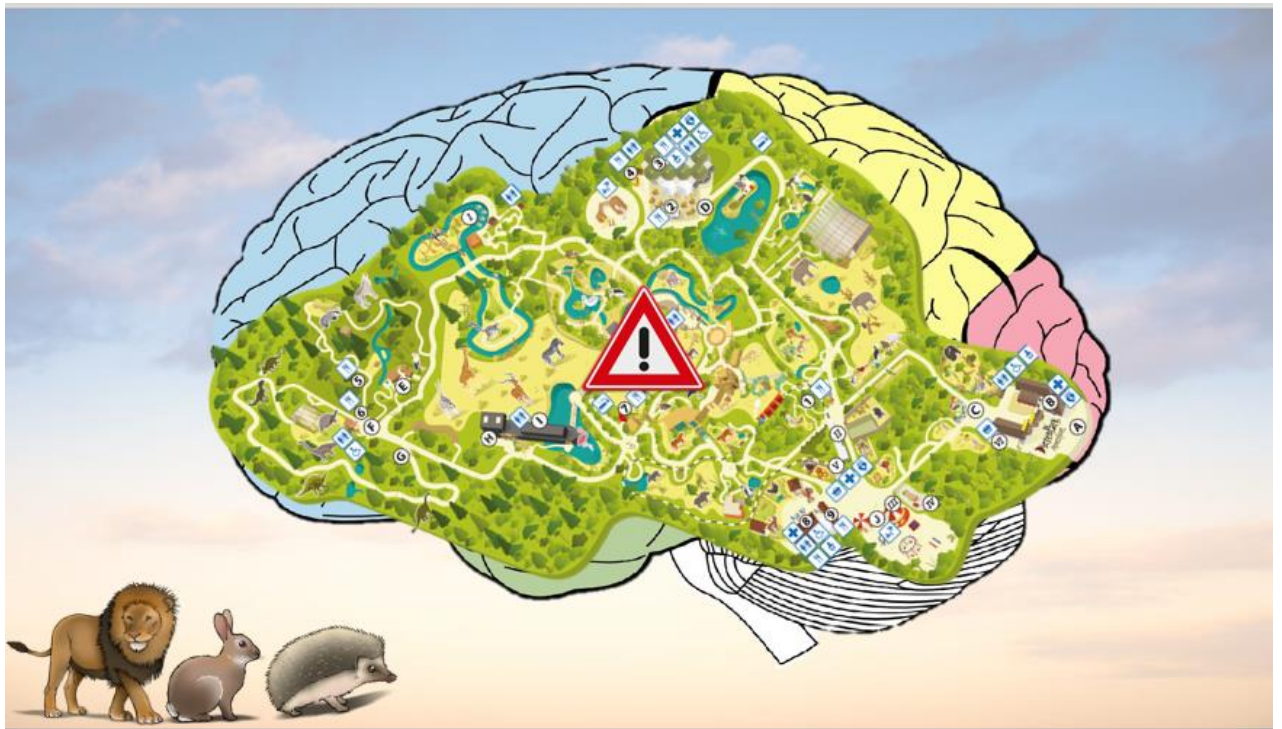

Bron: (Deak, 2017)

6.4 Bijlage 4: A4 prenten voor verhaal van dieren

6.5 Bijlage 5: Posters van de dieren

Er was eens een dierenverzorger in het dierenpark.
Hij verzorgt dagelijks de dieren.
De dierenverzorger heeft vandaag een moeilijke dag.
Hij is snel boos.
De leeuw wordt bang van de boze dierenverzorger.
Hij hoort de leeuw brullen.
De leeuw zou wel eens kunnen gaan **AANVALLEN**.

Als ik bang ben,
dan val ik aan

Leeuw

Diese poster werd ontwikkeld door Coenraet Noels in kader van het behalen van het diploma bachelor in de verslagkunde binnen de Hogeschool VIVES, academiejaar 2020 - 2021.

Er was eens een dierenverzorger in het dierenpark.
Hij verzorgt dagelijks de dieren.
De dierenverzorger heeft vandaag een moeilijke dag.
Hij is snel boos.
De egel wordt bang van hem waardoor hij zich gaat **VERSTOPPEN**.

Als ik bang ben,
dan verstop ik me

Egel

Diese poster werd ontwikkeld door Coenraet Noels in kader van het behalen van het diploma bachelor in de verslagkunde binnen de Hogeschool VIVES, academiejaar 2021 - 2022.

Er was eens een dierenverzorger in het dierenpark.
Hij verzorgt dagelijks de dieren.
De dierenverzorger heeft vandaag een moeilijke dag.
Hij is snel boos.
De haas wordt bang van hem en **VLUCHT**.

Als ik bang ben,
dan vlucht ik

Haas

Diese poster werd ontwikkeld door Coenraet Noels in kader van het behalen van het diploma bachelor in de verslagkunde binnen de Hogeschool VIVES, academiejaar 2022 - 2023.

6.6 Bijlage 6: Poster met QR-code

Wil je meer weten over wat er allemaal in je hoofd gebeurt?
Via deze link krijg je meer informatie over de werking van het brein.

Go scan mij!

[HTTPS://VIMEO.COM/789693848/D6C0C67381?
EMBEDDED=TRUE&SOURCE=VIDEO_TITLE&OWNER=45
32146](https://vimeo.com/789693848/D6C0C67381?EMBEDDED=TRUE&SOURCE=VIDEO_TITLE&OWNER=4532146)

6.7 Bijlage 7: Handleiding voor de toolbox

